

Xaqani Əliyev
ADU

E-mail: xaqanixaqani@gmail.com

CON STENYBEKIN "QƏZƏB SALXIMLARI" ROMANINDA İŞLƏNMİŞ XÜSUSİ ADLARIN AZƏRBAYCAN DİLİNƏ TRANSFORMASIYASI

Açar sözlər: xüsusi adlar, təsnifat, tərcümə

Keywords: proper nouns, classification, translation

Ключевые слова: имена собственные, классификация, перевод

Xüsusi adlar və onların tərcüməsində istifadə edilən üsullar

Tərcümə zamanı müxtəlif dil mühitləri ilə bağlı olaraq ortaya bir sıra çətinliklər çıxır. Bu cür çətinliklərə xüsusi adlar da aid edilə bilər. İngilis dili ilə Azərbaycan dili arasındakı qrafik və fonetik fərqlər olduğundan tərcümə zamanı bu hal daha qabarıq şəkildə özünü büruzə verir. Ümumiyyətlə, xüsusi isimlər dilin lüğət tərkibinin bir hissəsini təşkil edir. Dilçiliyin xüsusi isimləri tədqiq edib öyrənən bölməsi onomastika adlanır. Müəyyən bir obyektə xüsusi ad verilməsinin məqsədi həmin obyektə digərlərindən fərqləndirməkdir. Xüsusi adlar canlılara verilən adlar (ad, soyad, ləqəb, heyvan adları və s.) və cansız isimlərə verilən adlar (coğrafi adlar, kosmik obyektlərin, qəzet və jurnalların adları, ədəbi əsərlərin və incəsənət əsərlərinin adları, idarə və müəssisələrin adları, bayramlar, gəmi, mehmanxana, meydan, küçə, teatr, klub və s.) aiddir.

Hər bir tərcüməçi tərcümə etdiyi mətdə belə xüsusi adlarla rastlaşa bilər. Xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, tərcüməçi bir dil üsulunu digəri ilə əvəz etmək hüququna malikdir. Ona görə də tərcüməçi ilk növbədə bu sahədə xüsusi isimlərin tərcüməsində əsas prinsipləri nəzərdən keçirməli və daha sonra bu prinsiplərin yayılma üsullarını tədqiq etməlidir.

Aşağıdakı üsullarla xüsusi isimləri Azərbaycan dilinə tərcümə etmək olar:

1) İngilis və Azərbaycan dillərindəki sözlərin qrafik və fonetik quruluşunda rast gəlinən müxtəliflik ingilis dilindəki xüsusi isimlərin transformasiyasında bir sıra problemlərin yaranmasına səbəb olur. Məhz bu səbəbdən, ingilis xüsusi isimlərinin Azərbaycan dilinə tərcümə olunmasında ən çox istifadə olunan üsul transkripsiya və transliterasiya üsullarıdır.

1. **Transkripsiya üsulu.** Məxəz mətdəki sözün səslənməsini hədəf dildə təmin etməkdir. İngilis xüsusi isimlərinin transkripsiya üsulu ilə verilməsi fonetik prinsipə əsaslanır, yəni tərcüməyə cəlb olunan dillər arasındakı uyğunluq fonem səviyyəsində qurulur. İngilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə zamanı ingilis dilinin fonemlərinə uyğun olaraq Azərbaycan dilinin fonemləri seçilir. Tərcümə vahidləri fonem olur. Fonemin öz müstəqil mənası yoxdur və mənanı fərqləndirməyə xidmət edir. Tərcümə vahidləri fonem olanda mənbə dilin fonemləri akustik və artikulyasiya xüsusiyyətlərinə görə onlara yaxın tərcümə olunan dilin fonemləri ilə əvəz olunur.

Transkripsiya üsulunda söz fonetik prinsipə əsas olaraq səsləndiyi kimi verilir. İngilis dilində olan [θ] ilə başlayan xüsusi adlar Azərbaycan dilinə "t" hərfi ilə transkripsiya olunur. Məs: Thatcher - Tetçer, Thackeray - Tekkerey, bəzən isə [θ] "s" hərfi ilə transkripsiya olunur. Məs: Galsworthy - Qolsuorsi, Yunanıstana aid xüsusi adlarda [θ] olan xüsusi adlar Azərbaycan dilinə "f" hərfi ilə transkripsiya olunur. Məs: Athens - Afina, Themistocles - Femistokl.

İngilis dilində [w] ilə başlayan və saitle davam edən xüsusi adlar Azərbaycan dilinə "u" hərfi ilə transkripsiya olunur. Məs: William - Uilyam, lakin [w] ardınca [u] gələrsə belə xüsusi adlar Azərbaycan dilinə "v" hərfi ilə transkripsiya olunur. Məs: Woolf - Vulf, Woodehouse - Vudhaus. Lakin, bəzi ənənəvi hallarda [w] ilə başlayan xüsusi adlar Azərbaycan dilinə "v" hərfi ilə transkripsiya olunur. Məs: Washington - Vaşinqton. Alman dilindən alınma adlarda eyni qayda keçərlidir. Məs: Wagner - Vaqner, Wilhelm - Vilhelm.

2) **Transliterasiya üsulu.** Məzə mətdəki sözün imlasını olduğu kimi hədəf mətdə verməkdən ibarətdir. Bəzən tərcümə və orijinaldakı xüsusi adlar arasındakı uyğunluq qrafem səviyyəsində qurulur. Bu üsul transliterasiya adlanır. Bu zaman xüsusi isimlərin qrafik forması verilir, yəni sözün yazılışı əsas götürülərək oxunuşuna fikir verilmir. Məs: Winnipeg - Vinnipeq, Wisconsin - Viskonsin.

Azərbaycan və ingilis dillərində səsə və hərflərin sayı fərqli olduğundan bəzən qeyd edilən üsulların hər ikisindən istifadə olunur. Məs: Vaigach - Vayqaç, Sheffield - Şefild, Bush - Buş.

Ümumiyyətlə, xüsusi isimlərin tərcüməsi zamanı milli koloritin qorunub saxlanılmasına da fikir vermək lazımdır. Transkripsiya üsulu da məhz elə bu milli koloritin qorunub saxlanılmasına xidmət edir. Yəni əsəri Azərbaycan dilində oxuyan şəxs George, Joy, Kelly kimi adlara rast gəldikdə əsərin ingilis dilli xalqa məxsus olduğunu başa düşür.

"Qəzəb salxımları" romanda bir sıra xüsusi adlar işlənmişdir. Bunlara aşağıdakıları misal gətirmək olar.

To the red country and part of the gray country of **Oklahoma**, the last rains came gently, and they did not cut the scarred earth - **Oklahomanın** qırmızı torpaqlarına və boz torpaqlarının bir hissəsinə xəfif yağmurlar yağdı və bu yağmular cadar-cadar olmuş torpağa hopmadı. [1, s.37]

When June was half gone, the big clouds moved up out of **Texas** and the **Gulf**, high heavy clouds, rainheads - İyunun yarısı arxada qalanda **Texas** və **Meksika körfəzindən** iri buludlar yüksəlirdi. [1, s.37]

Got to make a run to **Tulsa**, an' I never get back soon as I think - **Talsaya** gedəcəyəm, oradan heç vaxt düşündüyün qədər tez qayıtmaq olmur. [1, s.41]

Joad remained silent - **Coud** sakitcə oturmuşdu. [1, s.44]

Sure I been in McAlester - Hə, mən **Mak-Alesterdə** yatmışam. [1, s.47]

Casy seemed to see the bottle for the first time - **Keysi** butulkaya elə baxdı, elə bil onu birinci dəfə idi gördü. [1, s.53]

Pa says, "**John**, you gonna eat that whole damn pig?" - Atam soruşdu: "**Con**, yəni donuzun hamısını bierdəfəyə yeyib bitirmək fikrindəsən?" [1, s. 1]

Why don't you go on west to **California**? - Niyə qərbə, **Kaliforniyaya** getmirsiniz? [1, s.65]

An old copy of the **Philadelphia Ledger** was on the floor against the wall, its pages yellow and curling - "Filadelfiya ledcer" in saralmış və səhifələri qatlanmış köhnə bir nömrəsi döşəmədə divara dayanmış alıb qalmışdı. (səh. 72)

Ədəbiyyat

1. Bayramov Q., Tərcümə sənəti, Bakı, "Oka Ofset", 2008
2. Комиссаров В.Н., Коралова А.Л. Практикум по переводу с английского языка на русский. – М.: Высшая школа, 1990.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода. – М.: Просвещение, 1983.
4. Proshina Z. Theory of Translation (English and Russian), 3rd edition, revised, Far Eastern University Press, 2008
5. https://az.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sim#X.C3.BC.susi_isiml.C9.99r
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Proper_noun
7. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BC%D1%8F_%D1%81%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5

Summary

Transformation of proper nouns used in novel "The Grapes of Wrath" by John Steinbeck into Azerbaijani

The article provides information about definition of proper nouns and classification of proper nouns. Moreover, the article highlights characteristics of translation of proper nouns into Azerbaijani. Afterwards, the translation of proper nouns in novel "The Grapes of Wrath" by John Steinbeck is mentioned.

Резюме

Трансформация имен собственных использованные в романе Джона Стейнбека "Гроздь гнева" на азербайджанский язык

Данная статья предоставляет информацию об определении имен собственных, а также их классификации. Более того, в статье подчеркиваются свойства перевода имен собственных на азербайджанский язык. Впоследствии отмечается перевод имен собственных в романе Джона Стейнбека "Гроздь гнева".

*Rəyçi: fil.f.f., dos. T. Əmirova
ADU-nun İngilis dilinin tərcüməsi kafedrasının
06.02.2017-ci il tarixli iclasının
06 sayılı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 07.02.2017